

Naar een andere kijk op economie

Samenvatting van “Meta Economische Verkenningen, Voorstel voor de ontwikkeling van een duurzame en solidaire Macro Economische Verkenning +”, Amsterdam, Attac/Vóór de Verandering/XminY, april 2006, 35 pp.

Hoera, de economie groeit weer! Na jaren van recessie klimt de Nederlandse economie uit een diep dal. Voor 2006 wordt de groei geschat op 3 procent, voor volgend jaar op 2,75 procent. Maar wat zeggen die percentages eigenlijk? Is de politieke euforie die doorgaans gepaard gaat met de klinkende groeipercentages terecht? Of staren we ons blind op een deelaspect van de economie? Het is tijd voor een andere kijk.

Het omhakken van een bos is in meerdere opzichten goed voor de economie: de boseigenaar, het kapbedrijf en bedrijven die het hout verwerken verdienen er allemaal aan. Dat buurtbewoners hun wandelgebied kwijt zijn, is in geen cijfer terug te vinden. Dit verlies aan recreatiemogelijkheden wordt hoogstens indirect zichtbaar, als de bewoners meer last krijgen van stress of zwaarlijvigheid en daarvoor naar de huisarts gaan. Die verdient dan, evenals de apotheek en de Weight Watchers, aan hun verminderde welzijn. Dat er natuur verloren is gegaan, maakt voor het economische groeicijfer ook niks uit. Dat een toekomstige generatie op geen enkele manier meer van het bos kan profiteren evenmin.

Wat voor het bos geldt, geldt voor de economie in het algemeen: de gangbare manier waarop we naar de stand van de economie kijken getuigt van een tunnelvisie. Bij de beschrijving van de economie spelen alleen geldwaarden een rol, kosten die niet in geld zijn uit te drukken tellen niet mee in de analyses van het Centraal Planbureau (CPB) en worden onbetaald afgewenteld op de maatschappij en/of de toekomst: welzijnsverlies, milieu- en natuurschade, het verlies aan rust, ruimte, schone lucht, de (niet-erkende) schulden van rijke ten opzichte van arme landen. Hetzelfde geldt voor opbrengsten die we niet in geld kunnen uitdrukken, zoals de immense hoeveelheid onbetaalde arbeid die wordt verricht in huishoudens, het onderwijs, zorginstellingen en bij verenigingen: ze zijn in geen enkel economisch cijfer terug te vinden.

De dictatuur van het CPB

In de politiek en de media hebben de cijfers van het CPB een onaantastbare status. In de aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen laten bijvoorbeeld alle politieke partijen hun verkiezingsprogramma's doorrekenen door wat steevast wordt aangeduid als 'de rekenmeesters van het CPB': wat betekenen de programma's voor de economische groei, de

werkloosheid, het financieringstekort, de koopkracht? De cijfers die uit deze exercitie rollen worden vervolgens als onwrikbare waarheden gepresenteerd, waarop politieke partijen elkaar keihard aanpakken. Partijen die hieraan niet meedoen, worden als paria's behandeld. En al decennia is het de gewoonte dat het kabinet geen plan presenteert zonder dat de gevolgen ervan door 'de rekenmeesters' tot enkele cijfers achter de komma zijn doorgerekend. Geen beleid zonder goedkeuringsstempel van het CPB. Het Tweede Kamerlid Diederik Samsom van de PvdA sprak onlangs in NRC Handelsblad niet voor niets van de dictatuur van het CPB.

Als de oorspronkelijke bewoners van Paaseiland (Rapa Nui) een Centraal Planbureau hadden gehad, zou volgens de Paaseilandse rekenmeesters de eilandeconomie tot vlak voor zijn totale ineenstorting op ongekende wijze hebben gefloereerd. De Paaseilanders richtten gedurende honderden jaren circa 600 kolossale stenen beelden op, die alleen via rollerbanen van boomstammen naar de cultuscomplexen getransporteerd konden worden. Dat moet reusachtige hoeveelheden hout hebben gekost en rond 1600 was het eiland bijna volledig ontbost, stortte de beeldenproductie en de economie in en vervielen de inwoners – die geen kant opkonden - uiteindelijk zelfs tot kannibalisme. Kennelijk was niemand in staat geweest het naderende onheil te begrijpen en het roer tijdig om te gooien.

De les van Paaseiland, door Clive Ponting beschreven in *Een groene geschiedenis van de wereld*, maakt het grootste bezwaar duidelijk tegen het vertekende beeld van de werkelijkheid dat de CPB-cijfers geven: we hebben geen idee meer hoe we er écht voor staan. Wel voelen we op onze klompen aan dat de relatie tussen economische groei en welzijn anders is dan vaak wordt gesuggereerd. Steeds meer geld maakt helemaal niet gelukkiger. Uit diverse nationale en internationale onderzoeken naar welzijn en geluk blijkt dat vanaf een gemiddeld inkomen van 20.000 dollar per persoon het welzijn niet meer toeneemt. De Britse econoom Richard Layard beweert zelfs dat de economische groei in de rijke landen vanaf de jaren '50 niet heeft bijgedragen tot meer geluk.

We staan dubbelhartig ten opzichte van de economische groei. We laten ons graag verleiden dingen aan te schaffen die ons korte tijd een gelukkig gevoel geven maar die we op de keper beschouwd niet echt nodig hebben. Maar we beseffen ook dat we hard moeten werken voor de jaarlijkse ski-vakantie. Dat gaat ten koste van vrije tijd, ontspanning, sociale contacten. En hoe hoger ons welvaartsniveau, des te banger we zijn om het te verliezen. Nieuwkomers bekijken we met argwaan, omdat ze een deel van 'onze koek' willen.

Recente onderzoeken (zie www.21minuten.nl en www.mnp.nl/nl/publicaties/2004/DV2004_Hoofdconclusies_Duurzaamheidsverkenning.html) onder de Nederlandse bevolking maken duidelijk dat mensen een ontspannen maatschappij willen, waarin solidariteit en aandacht voor de omgeving verkozen worden boven een materialistische prestatie maatschappij met verdere globalisering en individualisering.

De kritiek op het groeidenken van het CPB richt zich voornamelijk op de volgende punten:

1. De grote verdwijntruc: het CPB analyseert slechts een beperkt deel van het feitenmateriaal, zodat we niet weten hoe we er echt voor staan. Alles wat niet - of moeilijk - in geld kan worden uitgedrukt, blijft buiten beeld van het CPB;
2. Groeidenken moedigt de uitputting en overbelasting van natuurlijke hulpbronnen en ecosystemen aan: ze zijn immers gratis. Het CPB hanteert in zijn analyses geen indicatoren die natuur- en milieuschade verdisconteren. Op basis van de cijfers is er geen enkele reden om economische groei kritisch te beschouwen, integendeel;

3. Het CPB behandelt Nederland als een zelfstandige eenheid in de wereldeconomie. Dat kan tot vreemd beleid leiden. Bijvoorbeeld tot het bevriezen van de loonkosten of het verlagen van de vennootschapsbelasting om “de Nederlandse economie” concurrerender te maken ten opzichte van het buitenland. Alsof de Nederlandse economie niet totaal is verweven met de Duitse, Belgische, Engelse, enzovoort. Omgekeerd blijven in de economische analyses van het CPB ook de invloeden van de wereldeconomie op Nederland goeddeels buiten beeld;
4. Speciale aandacht verdient de relatie met ontwikkelingslanden. Mogelijke relaties tussen de groei van de Nederlandse economie en onbetaalde sociale, ecologische en economische rekeningen in ontwikkelingslanden legt het CPB niet. De Nederlandse veesector groeit onder meer dankzij de import van goedkope genetisch gemanipuleerde soja. Wat wij Argentinië en Brazilië verschuldigd zijn – vanwege de genetisch vervuilde grond en water; verpauperde kleine boeren die plaats hebben moeten maken voor grote agro-industriële bedrijven, enzovoort – brengt het CPB niet in rekening.

Het kan anders

Diverse onderzoekers hebben alternatieve manieren ontworpen om economische groei te berekenen, waarin mens- en natuurwaarden centraal staan. Voorbeelden zijn de *Index of Sustainable Welfare (ISEW)*, het *Measure of Domestic Progress (MDP)*, de *Happy Planet Index* (met Nederland op de zeventigste plaats!) en het *Duurzaam Nationaal Inkomen (DNI)*. Hoewel deze modellen een stap vooruit zijn, hebben we er toch bezwaren tegen: het zijn correcties op de gangbare berekeningswijze en werken in louter monetaire termen. De auteurs van onderhavige brochure daarentegen staan een model voor dat de reële behoeften en de mogelijkheden van mens en natuur centraal zet.

Algemeen welzijn

Volgens dit model zou een MEV-nieuwe stijl moeten beginnen met een beschrijving van de stand van het algemeen welzijn in plaats van het Bruto Binnenlands Product. Daarbij gaat het om twee componenten: sociaal en ecologisch.

De sociale component omvat de volgende deelgebieden:

- Klassieke levensomstandigheden, waaronder gezondheid, voeding, onderwijs, huisvesting, kleding, recreatie, sociale zekerheid, werkgelegenheid en inkomen. Voor al deze categorieën zijn waarschijnlijk indicatoren beschikbaar;
- Omstandigheden als koestering, zorg, geborgenheid en tevredenheid. Hiervoor zijn nog nauwelijks indicatoren beschikbaar;
- Burgerlijke en culturele mensenrechten en de mate van democratie. Hiervoor zijn vele indicatoren beschikbaar.

Naast de beschrijving op het niveau van de deelgebieden is een synthetisch beeld nodig. Hiervoor zijn al bruikbare methodieken beschikbaar, waaronder de leefsituatie-index van het (Nederlandse) Sociaal-Cultureel Planbureau en de Human Development Index van het Ontwikkelingsprogramma van de Verenigde Naties (UNDP). Van belang is ook differentiatie naar verschillende categorieën, zoals inkomensgroepen, mannen/vrouwen, etniciteiten, leeftijden, enzovoort.

De ecologische component omvat de volgende deelgebieden:

- Voorraadcategorieën als water, lucht, grond, energie en de biodiversiteitscategorieën;

- Milieuschadecategorieën zoals het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) die hanteert: klimaatverandering, verzuring, ozon op leefniveau, fijn stof, bodemverontreiniging, geluidhinder en vermisting.

Naast de beschrijving op het niveau van de deelgebieden is ook hier een synthetisch beeld nodig, waarvoor de ecologische voetafdruk en het Duurzaam Nationaal Inkomen zoals het Instituut voor Milieu van de Vrije Universiteit dat heeft berekend, gebruikt kunnen worden. Ook hierbij is differentiatie naar verschillende categorieën van belang, zoals inkomensgroepen, mannen/vrouwen, etniciteiten, leeftijden, enzovoort.

Inhoudsopgave

In de inhoudsopgave van de alternatieve MEV die de auteurs voor ogen staat komen vervolgens, na het eerste hoofdstuk over het algemeen welzijn, hoofdstukken over de bronnen van bestaan, zowel op mondiaal als op nationaal niveau, en over de relaties tussen bronnen van bestaan en algemeen welzijn. Dat alles zou dan moeten leiden tot een evaluatie aan de hand van een vijftal basiscriteria (duurzaamheid, verantwoordelijkheid en wederkerigheid, rechtvaardigheid, solidariteit en efficiëntie), gevolgd door een beschouwing over de mogelijke beleidsconsequenties.

De brochure eindigt met de belangrijkste zes stappen, die gezet moeten worden om uiteindelijk te bereiken dat de huidige MEV daadwerkelijk wordt vervangen door een MEV+.

De integrale tekst van de brochure kan als pdf-bestand (> 3MB) worden gedownload van www.globalalternatives.nl.

U kunt de brochure ook bestellen (kostprijs 3,50 euro) door een mailtje te sturen naar vdv@globalalternatives.nl, of schriftelijk bij:

Vóór de Verandering
p/a XminY Solidariteitsfonds
De Wittenstraat 43-45
1052 AL AMSTERDAM
Tel.: 020-6279661

Vóór de Verandering
www.globalalternatives.nl

Attac Nederland
www.attac.nl

XminY Solidariteitsfonds
www.x-y.org